

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ПОСЕЛЕНЬ КАВАЛЕРІЇ В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХІХ СТ.

DOI: 10.5281/zenodo.7012785

© О. Колєватов, О. Крук, 2022. СС BY 4.0

Історія військових поселень кавалерії в Україні першої половини ХІХ ст. в останні десятиліття стала активно досліджуватися, проте донедавна майже не було робіт, присвячених реформуванню військових поселень кавалерії наприкінці 1820-х рр. **Метою статті** є потреба проаналізувати реорганізацію поселених округів кавалерії у першій третині ХІХ ст. **Методологія** дослідження добиралася відповідно до мети та базувалася на принципі історизму. Вона представлена в основному загальнонауковими методами (аналіз, дедукція, індукція) і порівняльно-історичним методом. **Наукова новизна** полягає в тому, що на основі архівних джерел та наукової літератури проаналізована реорганізація військових поселень кавалерії в Україні. **Висновки.** У другій половині 20-х рр. ХІХ ст. почалась реорганізація поселеної системи, децю була перетворена її структура, розширились масштаби округів, змінювалось правове становище військових поселенців. Уряд Миколи I шляхом проведення низки заходів намагався скоротити витрати на влаштування та утримання поселених військ. Наприкінці 1820-х рр. до поселених округів кавалерії були приєднані нові державні селища Катеринославської, Слобідсько-Української та Херсонської губерній, що сприяло збільшенню як території поселених округів, так і їхнього населення. На початку 30-х рр. ХІХ ст. остаточно сформувалися округи усіх кавалерійських полків у цьому регіоні. Розширення поселених округів кавалерії давало можливість керівництву військових поселень створювати резерви земельних фондів і господарств, що мало сприяти покращенню функціонування господарських одиниць військових поселенців.

Ключові слова: військові поселення, дивізія, кавалерія, полк, реорганізація.

Історія військових поселень в Російській імперії ХІХ ст. в останні десятиліття стала активно досліджуватися як у вітчизняній, так і російській історіографії¹. Проте донедавна майже не було робіт, присвячених реформуванню військових поселень кавалерії наприкінці 1820-х рр. Тому вважаємо за необхідне проаналізувати це питання стосовно реорганізації поселених округів кавалерії, розташованих у Катеринославській, Слобідсько-Українській та Херсонській губерніях у першій третині ХІХ ст.

Після смерті імператора Олександра I в листопаді 1825 р. ліберально налаштована частина російського суспільства сподівалась, що новий імператор Микола I, ознайомившись зі станом справ у військових поселеннях, скасує їх. Однак уряд Миколи I не пішов шляхом ліквідації поселень, а обрав інший, реформаційний, метод вирішення проблеми, який мав стабілізувати становище в поселених округах, підвищити їхню ефективність та повністю вирішити завдання, які були поставлені перед військовопоселеною системою.

Уже 1826 р. почалась реорганізація поселеної системи, децю була перетворена її структура, розширились масштаби округів, змінювалось правове становище військових поселенців. Уряд Миколи I шляхом проведення низки заходів також здійснив скорочення витрат на влаштування та утримання поселених військ. Це було пов'язане з тим, що у липні 1826 р. імператору Миколі I була подана записка міністра фінансів Є.Ф. Канкріна, в якій йшлося про те, що з 1817 по 1826 рр. загальні державні витрати на облаштування військових поселень вже склали 85.163.762 руб.²

¹ Богданов Л.П. Военные поселения в России. Москва: АИО «Принт», 1992. 89 с.; Пономаренко О. Західноєвропейська суспільна думка про військові поселення в Україні і Росії. *Сіверянський літопис*. 2002. № 1. С. 70–74; Ячменихин К.М. Армия и реформы: военные поселения в политике российского самодержавия. Чернігів: Сіверянська думка, 2006. 444 с.; Цубенко В.Л. Огляд історії військового поселення кавалерії на території Київської і Подільської губерній (1836–1857). *Історичний архів. Наукові студії*. 2011. № 6. С. 58–62; Колєватов О.О. Становище церкви та священників у військових поселеннях кавалерії Російської імперії першої третини ХІХ ст. *Сіверянський літопис*. 2018. № 5. С. 75–79; Колєватов О.О. Організація військових поселень в Росії ХІ–ХІХ ст. *Сіверянський літопис*. 2019. № 3. С. 39–45.

² Російський державний воєнно-історичний архів (далі – РДВІА). Ф. Військово-учений архів. Спр. 17028. Арк. 28–31.

Протягом 1826 р. були розроблені нові законодавчі положення для поселених округів. 19 листопада 1826 р. Микола I затвердив «Положение о полном составе поселенного пешего полка и его обязанностях», а через півроку, 5 травня 1827 р., було підписано «Положение о военном поселении регулярной кавалерии»³, яке було оголошено у військах у червні цього ж року⁴.

Основні положення реформування поселених округів кавалерії можна звести до таких моментів. Військові поселенці-хазяї і їхні помічники звільнялись від стройової служби і не отримували зброї та обмундирування. Звільняючи їх від стройової служби, в уряді гадали, що у поселенців звільниться значна кількість часу для сільськогосподарських робіт і це підніме економічну ефективність господарства. Також наявність власного одягу і відміна зброї для військових поселенців-хазяїв та їхніх помічників, повернення у родини кантоністів (до цього вони з 12 до 17 років знаходились у складі учбових дивізіонів), відміна обмундирування кантоністам давали щорічну економію по поселеним ескадронам 720.756 руб.⁵ Крім того, військові поселенці-хазяї і їхні помічники повинні були утримувати вже не двох, а одного постояльца з діючих ескадронів.

Склад поселених і діючих підрозділів вирівнювався в чисельному відношенні за рахунок подвоєння кількості поселенців-хазяїв. Кожний поселений кавалерійський полк, за новим положенням, включав тепер 6 діючих, 3 резервних і 3 поселених ескадрони, дві фушратські роти (діючу та поселену) та роту інвалідів⁶. Змінювалась і кількість поселенців-хазяїв у поселених підрозділах. У штаті поселеного ескадрону уланського полку за новим положенням було 312 хазяїв, у тому числі 16 унтер-офіцерів, а кількість хазяїв у полку досягла тепер 1006 чол. (із фушратською ротою) і 936 помічників. У кожному поселеному кірасирському полку тепер було 1276 поселенців-хазяїв і 1206 помічників⁷.

За новим положенням до округу поселення важкої кавалерії мало входити 8000 душ чоловічої статі та не менше 85 тис. десятин землі, легкої кавалерії – до 7000 душ і не менше 70 тис. десятин землі⁸. Збільшити поземельний склад округів можна було тільки за рахунок переведення до військових поселень значної кількості державних селян із землями. Тому усі поселені округи кавалерії зазнали територіальних змін, було здійснено їх розширення за рахунок включення нових державних селищ і земель.

1828 р. було призначено передати до складу округів кавалерії 31.545 державних селян чоловічої статі (при загальному збільшенні складу населення всіх поселених військ на 35.631 чол.)⁹. Так, лише до складу Херсонських військових поселень кавалерії, які розташовувалися в Катеринославській і Херсонській губерніях, за новим призначенням входило 8160 державних селян чоловічої статі (для 3-ї кірасирської дивізії в Катеринославській губернії – 1669 селян, для Бузької уланської дивізії в Херсонській губернії – 6491 селянин)¹⁰.

Протягом 1828–1829 рр. у Херсонських військових поселеннях був сформований новий поселений округ Бузького уланського полку, до складу якого відійшло 125.290,63 десятин землі, а населення округу склало 5885 душ обох статей, серед яких були представники різних соціальних верств: малоросійські козаки, поселенці та монастирські селяни¹¹. Інші поселені округи Бузької уланської дивізії в цей час також зазнали територіальних змін. У грудні 1828 р. до складу військових поселень увійшли міста Єлисаветград і Ольвіополь (увійшов до складу поселених округів 4-го уланського полку), які отримали статус військового міста¹².

Таким чином, за рахунок нових територіальних включень у зв'язку з реорганізацією округів Херсонського військового поселення площа поселених округів збільшилася на 289.236 десятин землі (з 661.494 десятини на початку 1826 р. до 950.730 десятин на початку 1830 р.)¹³. Чисельний склад чоловічого населення округів за цей час збільшився на 12.786 ревізських душ або на 14%¹⁴.

³ Положение о военном поселении регулярной кавалерии. Санкт-Петербург: Типография военного министерства, 1827. 77 с.

⁴ РДВІА. Ф. 405. Оп. 1. Спр. 407. Арк. 1138.

⁵ Липовская Т.Д. Социально-экономическое положение военных поселенцев на Украине 1817–1857 гг. Днепропетровск: Изд-во Днепропетровского гос. ун., 1982. С. 32.

⁶ Положение о военном поселении... С. 25.

⁷ Там же. С. 61, 65, 69–77.

⁸ Там же. С. 2.

⁹ РДВІА. Ф. 405. Оп. 2. Спр. 790. Арк. 2–2 зв.

¹⁰ Там само. Спр. 537. Арк. 185–186.

¹¹ Там само. Оп. 11. Спр. 910. Арк. 167–168 зв.

¹² Там само. Оп. 2. Спр. 537. Арк. 186–186 зв.

¹³ Там само. Оп. 11. Спр. 910. Арк. 168.

¹⁴ Там само. Оп. 2. Спр. 554. Арк. 1.

Паралельно відбувалась реорганізація і поселених округів кавалерії в Слобідсько-Українській губернії. У цих округах приєднані державні землі часто розташовувалися через сумно з приватними володіннями, що перешкоджало формуванню поземельного складу на нових засадах. Довелось шукати інші шляхи, які б не були пов'язані з масштабним придбанням державою поміщицьких земель. Тому літом 1828 р. в м. Чугуєві був створений спеціальний Комітет, який намагався розробити заходи, щоб привести округи військових поселень 2-ї уланської та 2-ї кірасирської дивізій у відповідність до «Положення о военном поселении регулярной кавалерии»¹⁵.

Згідно «Положення...» в поселених округах 2-ї уланської дивізії мало бути 4024 хазяїв, 3744 помічників і 280 тис. десятин землі. Але на 1 червня 1828 р. в складі дивізії було лише 2578 хазяїв, 2451 помічник і 162.304 десятини землі, тобто не вистачало 1446 хазяїв, 1293 помічників та 117.696 десятин землі¹⁶. Однак, оскільки подвоїти кількісний склад поселених і резервних ескадронів було неможливо, Комітетом було прийнято рішення мати в кожному полку по 778 хазяїв і 708 помічників. Таким чином, кількість поселенців-хазяїв та їх помічників збільшувалась тільки на чверть. Всього в дивізії передбачалось мати 3112 хазяїв і 2832 помічників, але і після такого суттєвого зменшення в дивізії все рівно не вистачало 534 хазяїв і 381 помічників¹⁷.

10 листопада 1828 р. було затверджено спеціальне положення, розроблене Комітетом, про нове влаштування поселених округів 2-ї уланської дивізії¹⁸. Було вирішено на базі колишніх чотирьох уланських полків 2-ї уланської дивізії – Білгородського, Чугуївського, Борисоглібського і Серпухівського – створити округи перших трьох, а округ Серпухівського полку створити заново за рахунок приєднання нових державних земель із селянами. Колишні землі Серпухівського полку увійшли до складу округів трьох інших полків цієї дивізії¹⁹. Вирівнювання чисельного складу й поземельного фонду полків відбувалось шляхом переселення військових поселенців усередині округів дивізії.

22 грудня 1828 р. було оголошено наказ про переведення мешканців 15 державних селищ і 2 хуторів у Зміївському та Ізюмському повітах на положення військових поселенців. Усього переводилося до округу поселення Серпухівського уланського полку 8354 душі чоловічої статі та 62.991 десятина землі²⁰. Але 1830 р. для зрівняння поселених округів у кількості землі було визнано необхідним передати до складу Серпухівського полку ще декілька селищ на лівому березі р. Донець²¹.

Відповідно до «Положення...» в поселених округах 2-ї кірасирської дивізії мало бути 5104 хазяїв, 4824 помічників і 353.308 десятин землі. Проте, на 1 червня 1828 р. в складі дивізії було лише 3170 хазяїв, 4140 помічників і 236.195 десятин землі, тобто не вистачало 1934 хазяїв, 684 помічників та 117.113 десятини землі²². Оскільки подвоїти кількісний склад поселених і резервних ескадронів було теж неможливо, за наказом від 17 листопада 1828 р. поселені округи 2-ї кірасирської дивізії отримали нове влаштування²³.

Стройовий склад поселених і резервних ескадронів, як і в 2-й уланській дивізії, теж збільшувався на 1/4. На базі округів чотирьох кірасирських полків – Катеринославського, Глухівського, Астраханського і Псковського – були створені нові округи перших трьох полків із приєднанням до них державних селищ та хуторів Куп'янського і Старобільського повітів²⁴. Округ Псковського кірасирського полку був створений заново на базі 8 державних селищ і хуторів із обох берегів р. Айдару. Після цієї реорганізації Псковський поселений округ налічував 9110 ревських душ та 102.940 десятин землі. Всього до складу 2-ї кірасирської дивізії перейшло 11 слобод і 35 хуторів, де мешкало 13.870 ревських душ чоловічої статі та було 144.169 десятин землі²⁵. Після приєднання державних селищ до поселених округів дивізії у складі 2-ї кірасирської дивізії було 4536 хазяїв, 5652 помічників та 362.939 десятин землі²⁶.

Загалом, завдяки перетворенням, проведеним у 1827–1830 рр., населення округів Слобідсько-Українських військових поселень збільшилося на 48,7%, тобто з 125.466 до

¹⁵ Там само. Спр. 537. Арк. 149–149 зв.; Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 1353. Оп. 1. Спр. 82. Арк. 17–18.

¹⁶ РДВІА. Ф. 405. Оп. 2. Спр. 537. Арк. 150.

¹⁷ Там само. Арк. 151–152 зв.

¹⁸ Там само. Спр. 3643. Арк. 75.

¹⁹ Там само. Спр. 754. Арк. 38–39; Спр. 3643. Арк. 75.

²⁰ Там само. Спр. 537. Арк. 158.

²¹ Там само. Спр. 3643. Арк. 75–75 зв.

²² Там само. Спр. 537. Арк. 163–164.

²³ Там само. Спр. 3643. Арк. 78 зв.

²⁴ Там само. Спр. 537. Арк. 164 зв.; Спр. 754. Арк. 18 зв.

²⁵ Там само. Спр. 3643. Арк. 79.

²⁶ Там само. Спр. 537. Арк. 165.

186.534 ревізьких душ, а поземельний склад збільшився з 398.499 до 637.154 десятини землі, тобто на 62,5%²⁷.

1829 р. 2-га уланська і 2-га кірасирська дивізії, які до цього склали загін військових поселень в Слобідсько-Українській губернії, були зведені у 2-й резервний поселений кавалерійський корпус, а 3-тя і 4-та (колишня Бузька) уланські та 3-тя кірасирська дивізії, які до цього склали загін в Катеринославській і Херсонській губерніях, були зведені у 3-й резервний поселений кавалерійський корпус²⁸.

1832 р. після проведення перетворень і обмежування земель територія поселених округів кавалерії в Україні складала 1.981.190 десятин землі (2-й резервний поселений кавалерійський корпус – 739.566 десятин та 3-й – 1.241.624 десятини)²⁹. Чисельність населення військових поселень кавалерії становила 412.784 ревізькі душі без діючих і резервних ескадронів (2-й резервний поселений кавалерійський корпус – 193.925 ревізьких душ та 3-й – 218.859 ревізьких душ)³⁰.

Підводячи підсумки реформування округів військових поселень кавалерії, треба відзначити, що реформа 1826–1827 рр. внесла докорінні зміни в принципи організації та структуру поселених округів. У 1828–1830 рр. відбувається приєднання до поселених округів нових державних селищ, що сприяло збільшенню кількісного складу поселених і резервних ескадронів. На базі нових селищ були сформовані нові поселені округи для Бузького і Серпухівського уланських та Псковського кірасирського полків. У цей період відбувається відірв поселеної частини округів від діючої. На цьому етапі населення поселених округів кавалерії збільшилось на 120.026 ревізьких душ (41%) (Слобідсько-Українських військових поселень збільшилось на 74.114 ревізькі душі (61,86%) і Херсонських військових поселень на 45.912 ревізьких душ (26,55%)) і становило 412.784 душі обох статей (див.: табл. 1)³¹.

Таблиця 1.

Чисельність населення військових поселень кавалерії 1826 р. та 1832 р.

Полки (поселені округи)	1826 р.			1832 р.		
	Категорії населення			Категорії населення		
	чоловіків	жінок	всього	чоловіків	жінок	всього
Слобідсько-Українські військові поселення						
2-а уланська дивізія						
Білгородський	7054	5957	13011	10756	9643	20399
Чугуївський	8786	7633	16419	11450	11092	22542
Борисоглібський	5982	5405	11387	10638	10107	20745
Серпухівський	5620	5452	11072	10891	10561	21452
Усього в дивізії	27442	24447	51889	43735	41403	85138
2-а кірасирська дивізія						
Катеринославський	8469	9187	17656	13972	13097	27069
Глухівський	8540	7907	16447	14423	13589	28012
Астраханський	8902	7319	16221	13935	11925	25860
Псковський	8966	8632	17598	14033	13813	27846
Усього в дивізії	34877	33045	67922	56363	52424	108787
Усього в поселенні	62319	57492	119811	100098	93827	193925
Херсонські військові поселення						
3-я уланська дивізія						
Український	7444	7012	14456	8336	8339	16675
Новоархангельський	7875	7484	15359	8117	8297	16414
Новомиргородський	6358	5356	11714	8073	7876	15949
Єлисаветградський	9302	9094	18396	8395	8401	16796
Усього в дивізії	30979	28946	59925	32921	32913	65834
4-а уланська (Бузька) дивізія						
Бузький	4058	3242	7300	10667	10422	21089
Одеський	3995	3391	7386	6781	5619	12400
Вознесенський	4419	3861	8280	8384	7422	15806
Ольвіопольський	5175	4451	9626	8316	8314	16630
Усього в дивізії	17647	14945	32592	34148	31777	65925
3-я кірасирська дивізія						
Орденський	11458	11185	22643	12242	12310	24552

²⁷ Там само. Спр. 3636, 3643.

²⁸ Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание второе. (далі – ПСЗ). Санкт-Петербург: Типография II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. Т. IV. С. 648–649.

²⁹ РДВІА. Ф. 405. Оп. 2. Спр. 3643. Арк. 39–41; Спр. 12984. Арк. 48.

³⁰ Там само. Спр. 6970. Арк. 207–209 зв., 235, 263, 295

³¹ Там само. Спр. 3636, 3643, 6970.

Стародубський	9870	9389	19259	10857	11062	21919
Принца Альберта Пруського	10588	9465	20053	11185	10415	21600
Новгородський	9312	9163	18475	9655	9374	19029
Усього в дивізії	41228	39202	80430	43939	43161	87100
Усього в поселенні	89854	83093	172947	111008	107851	218859
Усього в поселеннях кавалерії	152173	140585	292758	211106	201678	412784

Проаналізувавши динаміку чисельності населення у військових поселеннях кавалерії, зазначимо, що збільшення душ обох статей у поселених округах відбувалося неоднаково навіть в межах одного військового поселення. Так, найбільший приріст військових поселенців за цей період відбувся в Бузькому поселеному окрузі (13.789 ревільських душ) та Глухівському (11.565 душ обох статей), а найменший – в Новгородському поселеному окрузі (554 поселенця). І лише в поселеному окрузі Єлисаветградського полку відстежується негативна динаміка населення. У цьому окрузі за 6 років населення зменшилося на 1600 осіб.

Помітним було і територіальне зростання поселених округів кавалерії. Так, за 1828–1830 рр. лише поземельний склад поселених округів у Слобідсько-Українській губернії збільшився на 338.033 десятини (84,8%): 2-ї уланської дивізії на 119.669 десятин (73,7%) та 2-ї кірасирської – на 218.364 десятини (92,5%)³².

Аналізуючи історію військових поселень кавалерії, треба відзначити, що вони не припинили своє існування після реорганізації військовопоселеної системи на початку 1830-х рр. За мешканцями поселених округів збереглася назва військових поселенців, але, починаючи з 1834 р., вони мали «відбувати рекрутську повинність на загальних підставах»³³. На підставі указу від 8 серпня 1836 р. Слобідсько-Українські військові поселення (8 поселених округів) у Харківській (до 1835 р. Слобідсько-Українській) губернії почали називатися Українськими, а Херсонські військові поселення (12 поселених округів) у Катеринославській та Херсонській губерніях – Новоросійськими³⁴. Поселені округи функціонували ще протягом 25 років, і лише наприкінці 50-х рр. XIX ст. вони були скасовані імператором Олександром II.

References

- Bohdanov, L. (1992). *Voennye poseleniia v Rossii* [Military settlements in Russia]. Moskva, Russia.
- Kolievatov, O. (2018). Stanovyshche tserkvy ta sviashchenyiv u viiskovykh poseleenniakh kavalerii Rosiiskoi imperii pershoi tretyny XIX st. [The position of the churches and priests in the military settlements of the cavalry of the Russian empire in the first third of the XIX c.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*. № 5. Chernihiv, Ukraine.
- Kolievatov, O. (2019). Orhanizatsiia viiskovykh poselen v Rosii XVI–XVIII st. [Organization of military settlements in Russia XVI–XVIII c.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*. № 3. Chernihiv, Ukraine.
- Ponomarenko, O. (2002). Zakhidnoievropeiska suspilna dumka pro viiskovi poseleenniia v Ukraini i Rosii [Western European public opinion about military settlements in Ukraine and Russia]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*. № 1. Chernihiv, Ukraine.
- Tsubenko, V. (2011). Ohliad istorii viiskovoho poseleenniia kavalerii na terytorii Kyivskoi i Podilskoi hubernii (1836–1857) [Review of the history of the military settlement of the cavalry in the Kiev and Podolsk provinces (1836–1857)]. *Isorychnyi arkhiv. Naukovi studii – Historical archive. Scientific studios*. № 6. Mykolaiv, Ukraine.
- Yachmenikhin, K. (2006). *Armiia i reformy: voennye poseleniia v politike rossiiskoho samodierzhaivii* [Army and reforms: military settlements in the policy of the Russian autocracy]. Chernihiv, Ukraine.

Колєватов Олексій Олександрович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук Національного університету «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Kolievatov Oleksii – Ph.D. in Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Philosophy and Social sciences at Chernihiv Polytechnic National university (95 Shevchenko Str., Chernihiv, 14035, Ukraine).

E-mail: aleksk79@ukr.net

Крук Олександр Іванович – кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри філософії і суспільних наук Національного університету «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

³² Там само. Спр. 537. Арк. 150, 164; Спр. 3643. Арк. 39–41.

³³ ПСЗ. Т. VIII. 1834. С. 5–6.

³⁴ РДВІА. Ф. 405. Оп. 10. Спр. 54. Арк. 15.

Kruk Oleksandr I. – Ph.D. in Historical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Philosophy and Social sciences at Chernihiv Polytechnic National university (95 Shevchenko Str., Chernihiv, 14035, Ukraine).

E-mail: jornovky@ukr.net

REORGANIZATION OF MILITARY CAVALRY SETTLEMENTS IN UKRAINE IN THE FIRST THIRD OF THE XIX C.

History of cavalry military settlements in Ukraine in the first half of the XIX c. in recent decades has been actively studied, however, until recently there were almost no works on the reform of military settlements of the cavalry in the late 20th of the XIX c. Therefore, the purpose of the article is the need to analyze the reorganization of the settled districts of the cavalry in the first third of the XIX c. The research methodology was selected in accordance with the purpose and was based on the principle of historicism. It is represented mainly by general scientific methods (analysis, deduction, induction) and comparative-historical method. The scientific novelty is that on the basis of the analysis of archival sources and scientific literature the reorganization of military settlements of cavalry in Ukraine is analyzed. Conclusions. In the second half of the 20th of the XIX c. the reorganization of the settlement system began, its structure was somewhat transformed, the scale of the districts expanded, and the legal status of military settlers changed. The government of Nicholas I by taking a number of separate measures tried to reduce the cost of arranging and maintaining settled troops. At the end of the 1820th, new state settlements of the Ekaterinoslav, Sloboda-Ukrainian and Kherson provinces were added to the cavalry's settlement districts, which increased both the territory of the settlement districts and their population. In the early 30th of the XIX c. the districts of all the cavalry regiments in the region were finally formed. The expansion of the cavalry's settlement districts enabled the leadership of military settlements to create reserves of land funds and farms, which was to help improve the functioning of economic units of military settlers.

Key words: military settlements, division, cavalry, regiment, reorganization.

Дата подання: 7 лютого 2022 р.

Дата затвердження до друку: 23 лютого 2022 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Колеватов, О., Крук, О. Реорганізація військових поселень кавалерії в Україні у першій третині XIX ст. *Сіверянський літопис*. 2022. № 2. С. 76–81. DOI: 10.5281/zenodo.7012785.

Цитування за стандартом APA

Kolievatov, O. and Kruk, O. Reorganizational military settlements of cavalry in Ukraine in the first third of the XIX c. [Reorganization of Military Cavalry Settlements in Ukraine in the first third of the XIX c.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 2022, 2, P. 76–81. DOI: 10.5281/zenodo.7012785

